

Hadislerin yazılması, toplanması / tedvini, günümüze kadar ulaştırılması ve sünnetin bağlayıcılığı hakkında detaylı açıklama...

ateistlerecevap.org/2018/04/hadislerin-yazilmasi-toplanmasi-tedvini-gunumuze-kadar-ulasirilmasi-ve-sunnetin-baglayiciligi-hakkinda-detayli-aciklama.html
ateistlerecevap

April 27, 2018

İslâm âlimlerinin hepsi, Kur'ân'ı açıklamada Peygamber (asm) sünnetini birinci kaynak olarak görmüşlerdir. Bunun dayandığı bir gerçek var mı?

Evet, peygamberlik görevi sadece Kur'ân'ı getirmekle bitmez; onu açıklamak, izah etmek ve nasıl tatbik edileceğini göstermek, onun görev sınırları içindedir. Meselâ şu âyetler onun İlâhî görevlerinden bir kısmını belirtiyor:

“Hak dini onlara açıklasın diye, her peygamberi biz kendi kavminin lisaniyla gönderdik.” (İbrahim, 14/4)

“O kimseler ki, yanlarındaki Tevrat ve İncil’de vasıflarını yazılı buldukları ümmî peygamber olan Resulullah’a uyarlar. O peygamber ise kendilerini iyiliğe sevk edip kötülükten sakındırır; temiz ve güzel nimetleri onlara helâl, habis olanları ise haram kılar; daha önce kendilerine yüklediğimiz ağır yükleri ve üzerlerindeki bağları onlardan kaldırır. İşte ona îmân eden, ona hürmet eden, düşmanlarına karşı ona yardımda bulunan ve onunla indirilmiş olan nûra uyanlar, kurtuluşa erenlerin tâ kendisidir.” (A’raf, 7/157)

“Allah ve Resulü bir meselede hükmünü verdiği zaman, bir mü’min erkeğin yahut bir mü’min kadının artık işlerinde başka bir yolu seçme hakkı yoktur. Kim Allah’a ve Resulüne isyan ederse, apaçık bir sapıklığa düşmüştür.” (Ahzab, 33/36)

“Hayır! Rabbine and olsun ki, onlar, aralarındaki anlaşmazlıklar için senin hükmüne müracaat edip, sonra da verdiği hükme gönüllerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyetle râzî olup uymadıkça iman etmiş olmazlar.” (Nisa, 4/65)

“Peygambere itaat eden Allah’a itaat etmiş olur. Kim bundan yüz çevirirse, seni öylelerinin üzerine muhâfız olarak göndermedik; sen ancak doğru yolu gösterip tebliğ etmekle mükellefsin.” (Nisa, 4/80)

“Peygamber size ne emretmişse alın, neyi yasaklamışsa ondan da kaçının. Allah’tan korkun. Muhakkak ki Allah’ın azâbı pek şiddetlidir.” (Haşir, 59/7)

“De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.” (Âl-i İmran, 3/31)

Evet, buna benzer âyetler Peygamberimizin (asm) görevini, sadece Kur’ân’ı insanlara getirmekle sınırlı olmadığını belirtiyor. *Bunu biraz açabilir miyiz?*

1. Efendimizin (asm) bir görevi özet şeklinde olan âyetleri açıklamaktır: Meselâ Kur’ân “**Namaz kılın**” diyor, ama namaz nasıl kılınacak? “**Rükû ve sücud yapın**” diyor, ama rükû ve sücud nasıl yapılacak, teferruat vermiyor. Kıyam nasıl yapılacak, ayrıntı yok. İşte Peygamberimiz (asm) “**Ben nasıl namaz kılıyorsam öyle kılın**” diyerek âyet-i kerimeyi şekil ve muhteva olarak açıklıyor ve nasıl tatbik edilebileceğini gösteriyor. Namaz, oruç, zekât, hac gibi Kur’ân-ı Kerimde mücmel (özet) olarak gelip açıklanmayan emirleri Peygamberimiz açıklıyor.

2. Efendimizin görevleri arasında, anlaşılması zor olan âyetleri açıklamak da vardır.

Meselâ âyet-i kerîmede,

“**Onlara karşı gücünüzün yettiği her türlü kuvveti ve cihad için ayrılıp eğitilmiş atları hazır tutun ki, onunla Allah’ın ve sizin düşmanlarınızı ve bunlardan başka sizin bilemediğiniz, fakat Allah’ın bildiği düşmanlarınızı korkutasınız.**” (Enfâl, 8/60) buyuruluyor. Bu âyette “**Kuvvet ve savaş atlarını hazır bulundurun.**” tabiri geçiyor. Sahabe Peygamberimize sormuş: “**Kuvvet nedir?**” Peygamberimiz (asm), “**Bilin, kuvvet atmaktır, kuvvet atmaktır, kuvvet atmaktır.**” diye üç defa tekrar etmiştir. Her devrin değişen atma vasıtalarına süratle, vakit kaybetmeden ayak uydurmamızı emir buyurmuştur.

3. Sonra Kur’ân-ı Kerimin mutlak ve âm (sınırsız ve genel ifadeli olan) âyetlerini takyitle tahsis ediyor, yani onlara sınır getiriyor. Meselâ,

“**Allah alışverişi helâl, faizi ise haram kıldı.**” (Bakara, 2/275)

buyuruyor. Bu âyet-i kerîmeye göre her şeyin alışverişi helâldir. Ama Peygamberimiz (asm) buna bir sınır getirerek domuzun ve içkinin alışverişini yasaklamıştır. Demek meşru alışverişin sınırlarını bu şekilde açıklamış oluyor.

Diğer bir örnek ise şu âyet-i kerimedir:

“**İman eden ve imanlarına zulüm bulaştırmamış olanlar, korkudan emin olmak işte onların hakkıdır ve doğru yola eriştirilenler de onlardır.**” (En’am, 6/82)

Sahabe bu âyet gelince telâşlanıp Peygamberimize sormuş: “*Hepimiz nefsimize zulmediyoruz. Yâ Resulallah, bizde zulme düşmeyen var mı?*” Peygamber (asm.) “**Şirk pek büyük bir zulümdür.**” âyetini hatırlatarak, buradaki **zulmün şirk olduğunu** açıklamıştır. Dolayısıyla bu neviden olan **Kur’ân-ı Kerim’deki anlaşılması zor olan âyetleri Peygamberimiz (asm) açıklıyor.**

4. Sonra Kur'ân'da olan meseleler ayrıca Peygamberimiz (asm) tarafından tekraren teyit ve te'kid edilmiştir. Böylece onun daha iyi anlaşılması sağlanmıştır. Bu da bu sadette söylenebilir.

5. Peygamberimizin bir de şâri' yönü, yani, Kur'ân'da olmayan hükümleri koyma yetkisi var. Meselâ, yiyeceklerden haram olanların isimleri iki âyet-i kerimede belirtilir. Ama onların hiçbirisinde eşek eti geçmez. Peygamberimiz (asm) Hayber Seferi sırasında, ehli (evcil) eşek etini haram etmiştir.

– Bunlar niçin Kur'ân'da açıklanmamış da Peygamberimize bırakılmıştır?

Kur'ân bütün teferruatı verseydi ciltlerle dolu bir kitap olurdu. Halbuki bu da Kur'ân'dan istifademizi zorlaştırır. Bu bakımdan meselelerin bir kısmının açıklamasını Peygamberimize bırakmıştır. Peygamberimize bıraktırmasının da ayrıca birtakım maslahatları var. Çünkü birtakım meseleler zaman içerisinde neshedilmiş, yürürlükten kalkmıştır.

Hem hadislerin bir kısmı bize zayıf hadisler şeklinde gelmiştir. Bu zayıf hadislerle amel ihtilâf getirmiştir. İhtilâf ise ümmet için rahmettir. Halbuki Kur'ân-ı Kerim'de kesin olarak bütün bu meseleleri zikretmiş olsaydı, orada ihtilâf etme şartımız azalardı. Dinimizin gelişen zamana ve toplum şartlarına göre esnekliği azalabilirdi. Halbuki dinimizin üstün bir yönü - kanatımca- zamana ve zemine göre yeni yorumlara imkân tanınmasıdır. Bu güzel birşeydir.

Hattâ dahası var; Peygamberimiz (asm) de âlimlere bir marj bırakmıştır. Dinimizin güzelliği bu. Âlimler Kur'ân-ı Kerim ve Sünnetten hareketle hüküm koymada birtakım temel kaideler belirtmiş ve usul koymuştur. Âlimler bu usullerle yeni meseleleri yoruma kavuşturuyor. Böylece başka şeriata ve kültür sistemine ihtiyaç hasıl olmadan, kanun alma ihtiyacı duymadan yeni şartlara göre kanunlarımızı kendimiz koyabiliyoruz. Nitekim Osmanlının son dönemlerine kadar bütün ortaya çıkan yeni ihtiyaçlarımız kendi değerlerimiz çerçevesinde kanunlaştırılmış, Kur'ân ve Sünnetten çıkartılmıştır.

Halkımız hadislerle Kur'ân-ı Kerimi nasıl öğrenecek? Meselâ Yâsin Sûresini hepimiz çok okuyoruz. "Peygamberimiz acaba bu sûreyi nasıl tefsir etmiş" diye öğrenmek istesek, bunu nereden bulacağız. Bir usulü, yöntemi var mı bunun?

Öncelikle Kur'ân, Kur'ân ile tefsir edilir. Çünkü bir âyet diğer bir âyeti açıklar. Bir konu bir yerde bir yönü anlatılır, diğer bir yerde diğer bir yönü anlatılır ve hakeza. Fakat Peygamberimizin de Kur'ân'la ilgili çokça tefsiri vardır. Buharî'nin en geniş bölümlerinden birisi Tefsir'dir. Tirmizî'nin en geniş bölümlerinden birisi yine Tefsir bölümüdür. Kaldı ki Buharî ve Tirmizî'de yer almayan tefsire müteallik hadisler, başka kaynaklarımızda verilmiştir.

Ben bazan matematiği uygulayarak diyorum ki: **bir doğru iki noktadan geçer.** Aynı şekilde Kur'ân-ı Kerimden çıkaracağımız bir mânâda Kur'ân-ı Kerim çıkış noktasıdır. İkinci bir nokta olarak Hadise atif yapmazsak, o zaman o tek noktadan binlerce görüş çıkabilir. Halbuki din nedir? Tevhid, birlik, beraberlik dinidir. O âyetten herkes kendi kafasına göre bir yorum değil, gerçeğe uygun yorum çıkaracaktır. Acaba Peygamber (asm) ne demiştir, ona bakacağız. Peygamber sözlerinde yoksa, acaba Sahabe ne demiştir, Tabiîn ne demiştir, Etbeuttabiîn ne demiştir, onlara bakacağız. Onlar Kur'ân'ı aslına uygun şekilde anlama şansına bizden daha çok sahipti.

– Hadislere ne derece güvenilir?

Hadislere güvenmemek için bir sebep yok. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Kur’ân-ı Kerim insanları Peygamberimize (asm) yöneliyor, **“Onun getirdiğini alın, onun yasakladıklarından kaçının”** diyor. Yani Kur’ân ikinci bir kaynağı olarak devamlı şekilde Peygamberimizi nazara veriyor.

İkincisi Peygamberimiz (asm) kendisini öne sürüyor, Sünnetine dikkat çekiyor ve Sünnetle bu işin yürüyeceğini Peygamber Efendimiz (asm) ifade ediyor. Meselâ Peygamberimiz Hz. Muaz’ı Yemen’e gönderiyor. **“Orada ne ile amel edeceksin?”** diyor. Hz. Muaz **“Kur’ân’la amel edeceğim.”** diyor. **“Kur’ân’da bulamazsan?”** diye soruyor Peygamberimiz. **“Sizin sünnetinizle,”** diyor Hz. Muaz. **“Sizin sünnetinizde bulamazsam, içtihadımla”** diyor. Peygamberimiz (asm) bundan çok memnun kalıyor. İslâm ulemasının hepsinin elinde delildir bu hadis. İçtihadın gerekli olması hususunda, Sünnetin delil olması hususunda bu delildir. Dolayısıyla Resulullahın sağlığında Sahabe ikinci kaynak olarak hadisi bilmektedir.

Hz. Ömer anlatıyor: “Ben emsalim bir kardeşimle münavebe yaptım. Bir gün o tarlaya gidiyor tarla işlerini yürütüyor, ben Resulullah’a gidiyorum, orada Resulullahı dinliyorum. Akşam gelince emsalim olan kardeşime o gün Resulullahtan gördüğümü, duyduğumu anlatıyorum. Ertesi gün ben tarlaya gidiyorum, emsalim kardeşim Resulullahı takibe gidiyor, duyduğunu, gördüğünü akşam bana anlatıyor. Böylece Peygamberimizi her gün yakından takip etme fırsatı buluyoruz.”

Bir Sahabî diyor ki: “Ben Resulullahtan her duyduğumu yazardım. Bana dediler ki, ‘Resulullah da bir insandır. Bazan öfkeli halde konuşur, bazan sükûn halinde konuşur. Herşeyini yazmak doğru değildir.’ Bunun üzerine vazgeçtim. Ama duyduklarım aklımda kalmaz hale geldi. Onun için yine Peygambere gidip durumu anlattım. ‘Yâ Resulallah, senden güzel şeyler işitiyor ve bunları yazıyordum. Fakat Ensar böyle böyle söyledi. Bunun üzerine vazgeçtim. Ama şimdi yazmayınca da rahatsızım, ne yapayım?’ dedim. Resulullah mübarek ağzını göstererek **‘Bundan haktan başka birşey çıkmaz, yaz’** buyurdu.”

Yine Resulullah’a uğrayanlar oluyor ve hafızalarından şikâyet ediyorlar. Peygamberimiz onlara **“Sağ elini yardıma çağır.”** buyuruyor, yazmalarını söylüyor.

Bir başka şey daha söyleyeyim. Enes (r.a.) çok hadis rivayet edenlerin arasında yer alır ve Müksirûn denilen yedi kişiden biridir. Müstedrek’te rastladığım bir hadiste Hz. Enes diyor ki: **“Ben Resulullah’tan gündüzleri hadis yazar, geceleri tashih etmesi için ona okurdum.”** Yani, Peygamberimiz (asm) onun yazdıklarını düzeltiveriyor. Ondan sonra hadis ilminde talebelerin öğrendiği hadisleri hocalara götürüp okuması, arz etmesi söz konusu olmuştur. Talebe yazdığını, ezberlediğini hocanın önünde okur, hoca onu tashih ederdi ve öyle icazet alınırdı.

– Bütün hadislere Kur’ân tefsiridir diyebilir miyiz?

Evet. Peygamberimiz (a.s.m.) yaşayışı ile Kur’ân-ı Kerimi pratiğe dökmüştür. Dolayısıyla Kur’ân’ın insanlardan istediği ideal hayat tarzı ve şekli Peygamberimiz (asm)’de kendini göstermektedir. Bunu eğer kulluk noktasından ele alırsak, Allah’a karşı kulluğumuzun nasıl olması gerektiğini en mükemmel şekilde Peygamberimiz (asm) göstermiştir. İbadetlerin hepsini Peygamberimiz en mükemmel şekilde yerine getirmiştir. Peygamberimizin kulluğu,

Kur'ân-ı Kerim'in bizden istediği kulluğun en mükemmel şeklidir, bütün yönleriyle. Beşerî münasebetler de öyle. İnsanlarla ve komşularıyla olan münasebetlerinde en güzel örnekleri göstermiştir. Karı koca münasebetlerinde en güzel karı koca münasebetlerini ortaya koymuştur. Çocuk terbiyesinde, çocuklara karşı nasıl davranılması gerektiğini göstermiştir.

Demek ki Peygamberimiz (a.s.m.) bütün hayatının her safhasında, her kesitinde, her karesinde en güzel örnek olarak Kur'ân-ı Kerim'in idealini temsil etmiştir, yaşamıştır, göstermiştir. Müslümanlar bunu imkânları nispetinde aynen Peygamber (asm)'den alabilirler. Bir hadiste Hz. Ayşe Peygamberimiz ahlakını "**Onun ahlâkı Kur'ân ahlâkıydı.**" diye ifade ediyor. Dolayısıyla Peygamberimiz (asm) ahlâk yönüyle de Kur'ân-ı Kerim'in ahlâkını şerh etmiştir, açıklamıştır. Belki hepsini kelama dökmemiştir, ama fiile dökmüştür. Onun her sözü, her fiili ve her davranışı, Kur'ân-ı Kerim'in ruhunun tefsiridir.

Diğer yandan, eski milletlerle ilgili kıssalara da açıklama getirmiştir. Hz. İbrahim (as)'in bazı Kur'ân'da olmayan meselelerini Peygamberimiz (asm)'in hadislerinde bulabiliyoruz. Demek ki, Kur'ân'ın temas ettiği, insanlığa getirmek istediği, vermek istediği, hukuk olsun, ahlâk olsun, yaşayış tarzı olsun, bütün derslerin hepsini Peygamberimiz (asm)'in hayatında, bazan sözleriyle, bazan fiilleriyle, bazan tahlilleriyle bulabiliyoruz.

Şimdi Kur'ân-ı Kerim'de "**Yiyin, için, israf etmeyin...**" buyuruluyor. Başka bir âyette de, tebziri yasaklıyor. **tebzir**, israfın kardeşidir. Şimdi bu iki âyeti daha iyi anlamak için Peygamberimizin uygulamasına bakalım:

Efendimiz (asm) israfa gayet net bir sınırlama getirmiştir ki, bunun en canlı örneği abdesttir. Abdest alırken suyu israf etmemek için ölçülü kullanırdı. Üç avuç suyla organları yıkamayı emir buyurmuştur. Fazlası mekruhtur. Bu miktarla sınırlamış Peygamberimiz (asm). Sahabe şaşırıyor ve diyor: "Yâ Resulallah, suyun tasarrufu için mi?" "Hayır," diyor Peygamberimiz. "**Nehir kenarında olsan bile organlarını üçer defa yıkayacaksın.**"

Ben hadislerde gördüm, Ebu ed-Derdâ'dan gelen bir rivayet: "Bir gün Peygamberimiz bir yere giderken nehre rastlamış. Oradan bir kap su getirmişler Peygamberimize. O da onunla abdest almış ve bir miktar su artmış. Biz olsak o suyu şöyle etrafa serpiveririz. Halbuki Peygamberimiz (asm) buyuruyor ki:

"Gidin, bunu nehre boşaltın. Ola ki ileride bir canlının kursağına gıda olur."

Bir de, fazla yesek, fazla konuşsak, zamanımızı boş yere geçirsek, israf yapmış oluruz. Bunlar da bizim **geri gelmeyecek israflarımız**. Veya bir kibrit çöpünün yakılması da israftır. Bunlar da mekruhtur. Günde beş defa abdest alırken suyun israf edilmemesiyle, tabiata karşı saygı dersi verilmiştir. İsrafın hayatın diğer alanlarında da ciddî bir mesele olduğu, abdest örneğiyle ders veriliyor.

Şimdi, "**İsraf etmeyiniz**" âyet-i kerimesinin açıklanmasına bakınız. Demek âyet-i kerimeyi okuduğumuz zaman bu âyetlerin hadis-i şeriflerde nasıl açıklandığına bakmamız lâzım. Hadis kültürümüz ne kadar geniş olursa Kur'ân-ı Kerimi o nisbette anlamış oluruz.

Ben sonuç itibarıyla şöyle bir şey söyleyebilir miyim? Kur'an-ı Kerim'den bir ayet okuduğumuz zaman, bunun anlamını meallerden ve tefsirlerden öğrenmeye çalışacağız. Ancak bununla yetinmeyeceğiz, hadis kültürümüzü çoğaltacağız. Bol miktarda hadis

öğrenerek bunlarla hayatımızı şekillendireceğiz. Bu şekilde Kur'ân'ı okuduğumuzda onun anlamını Efendimizden bizzat öğrenmiş gibi olacağız.

İşte bunu anlayan âlimlerimiz, meselâ Taberî, bir âyetle ilgili aklına ne kadar hadis gelmişse hepsini yazmıştır. Taberî tefsirinde çok hadis naklediyor diye bazıları tenkit bile etmiş. Kırk ciltlik tefsirinin büyük bir bölümü hadislerle doludur. Ama hadislere baktığımız zaman, âyetleri daha iyi anlıyoruz. Çünkü hadisin verdiği nur başka, kendi tefekkürümüzle çıkartacağımız mânâ başka. Benim görüşüm, **Kur'an-ı Kerimi hadislerle anlamaya yönelmek en güzeli.**

HADİSLERİN YAZILMASINA İZİN VEREN RİVAYETLER

Hadîslerin yazılmasına ruhsat veren, yazıldığını gösteren rivayetler çoktur. Bunlardan biri, yazdığı hadîsler, kitap halinde sonraki nesillere intikal eden Abdullah İbnu Amr (radiyallahu anh) 'a aittir. Der ki:

“Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) 'den işittiğim şeyleri, ezberlemek arzusuyla yazıyordum. Kureyş beni menederek: *'Sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan her duyduğunu yazıyorsun, halbuki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) bir insandır, öfke ve rıza, her iki hâlde de konuşur.*' dediler. Bunun üzerine yazmaktan vazgeçtim. Ancak durumu da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)"e arzettim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) parmağıyla mübarek ağızlarına işaret buyurarak:

'Yaz, Nefsimi elinde tutan Allah'a kasem ederim, buradan haktan başka bir şey çıkmaz.' dedi.”

Abdullah İbnu Amr (radiyallahu anh)'ın sistemli şekilde hadîs yazdığını te'yid eden bir rivayet Ebu Hüreyre (radiyallahu anh)'ye aittir ve üstelik Buhâri'de kaydedilmiş bulunmaktadır. Ebu Hüreyre (radiyallahu anh) şöyle buyurur:

“Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'den çok hadîs (bilmede) Abdullah İbnu Amr hâriç, bana yetişen yoktur. O, beni geçer, zira o yazardı, ben ise yazmazdım.”

Hadîslerin yazılması hususunda ruhsat ifade eden rivayetler bundan ibaret değildir. Hafızasından şikâyet edenlere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam)ın: **“Sağ elinizi yardıma çağırın”, “İlmi yazı ile bağlayın”** gibi tavsiyeleri, bazı konuşmaların yazılı metnini isteyenlere yazılı verilmesi, hepsi de hadîsten ibaret olan uzunluğu birkaç satırdan bir kaç sayfaya ulaşan ve sayısı üç yüzü bulan pek çok “mektup (yani yazılı vesika)” ların varlığı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, hadîslerin yazılması hususundaki ruhsatına yeterli delillerdir. Sadece mektuplar değerlendirilse bile Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Kur'ân'dan başka bir şeyin yazılmasına sistematik, ısrarlı bir muhalefette bulunmadığı, tam tersine, medenî hayatta yazının geniş çapta kullanılmasına büyük ehemmiyet verdiği anlaşılır.

EBU HÜREYRE'NİN SAHİFE-İ SAHİHA'SI:

Bazı rivayetler Ebu Hüreyre (radiyallahu anh)'nin, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam)'dan işittiği hadîslerini yazdığını ifâde etmektedir. Bu sahifenin ismi **Sahife-i Sahîha**'dır. El-Hasan İbnu Amr İbnu Umeyye ed-Damri anlatıyor: “Uz. Ebu Hüreyre (radiyallahu anh)'nin yanında bir hadîs rivayet ettim. Ancak o : ” ‘Böyle bir hadîs yok” diye inkâr etti. Bunu

kendisinden işittiğimi söyledim. O vakit: “Bunu benden işitmişsen o bende yazılıdır” dedi ve elimden tutarak beni evine götürdü. Orada bana Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ‘in hadîslerinin yazılı bulunduğu pek çok kitap ‘ kütüben kesireten” gösterdi. Rivayet ettiğim hadîsi burada buldu ve: “**Ben sana demedim mi? Eğer ben bir hadîs rivayet etti isem, o, yanımda yazılı olarak mevcuttur.** “ dedi.

HADİSLERİN TOPLANMASI:

Hadîs tarihinin ikinci mühim devresini “**tedvinü’s-sünne**” dediğimiz çalışmalar teşkil eder. Zaman olarak ikinci hicrî asrı içine alır.

– TEDVİN NEDİR?

Tedvin, lügat olarak cem edip kitap hâline koymak mânasına gelir. Bir hadîs ıstılahı olarak, hadîslerin resmen yazılıp kitap haline konması demektir. Burada “resmen” tabirinin bilhassa ehemmiyeti var. Zira, önceki bahislerde de görüldüğü üzere, hadîslerin yazılması, ferdi ve hususî olarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) devrinde başlamış bir faaliyettir. Hatta bizzat RASÛLULLAH (aleyhissalâtu vesselam) tarafından pek çok yazılı vesîka bırakılmıştır ve hepsine de “sünnet” denilmektedir.

Ama bunların hiçbiri tedvin kelimesiyle ifade edilen “**yazma**” işine girmez. Çünkü tedvînde hadîslerin tamamının yazılması söz konusudur. Öyle ise **tedvîn**in daha mükemmel bir tarifini: “**Hadîslerin hepsine şâmil olan ve devlet eliyle yürütülen ikinci hicrî asırdaki yazma faaliyetidir.**” şeklinde yapabiliriz.

– TEDVİN NASIL BAŞLADI?

Tedvîn işi, Emevi halifelerinden **Ömer İbnu Abdilaziz**’le başlar. Dindarlığı ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’ın sünnetine düşkünlüğü ile meşhur olan Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah), sünneti bilen Ashab neslinin, arkadan da büyük alimlerin çeşitli sebeplerle birer birer hayattan çekilmelerini görerek hadîsin kaybolacağından endişe eder. Tehlikeyi önlemek için her taraftaki mevcut âlimleri hadîslerin yazılması işine sevk etmeyi düşünür. Bu maksatla, halife sıfatıyla valilere emirler, tamimler gönderir.

Ömer İbnu Abdilaziz’in gönderdiği bu mektuplardan bir tanesinin metni Buhârî’de mevcuttur. Bu, Medine valisi Ebu Bekr İbnu Hazm’a gönderilen mektuptur:

“Beldende Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) ‘le ilgili rivayetleri araştır, topla ve yaz. Ben ilmin (hadîslerin) yok olmasından ve âlimlerin tükenmesinden korkuyorum. Bu iş yapılırken sâdece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam)’ın sünneti kabul edilsin. Âlimler meşced gibi herkese açık ve malum yerlerde oturup tedrisatta bulunarak ilmi yaysınlar, bilmeyenlere öğretsinler. Zira ilim gizli kalmadıkça yok olmaz.”

İbnu Sa’d’ın kaydettiği rivayette Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah) İbnu Hazm’a yazdığı mektupta şu ziyadede bulunmuştur:

“...câri, bilinen bir sünnet veya Amra bintu Abdirrahmân’ın rivayetleri kabul edilsin...”

Dârimi’nin rivayetinde şu ziyâde mevcut:

“Sizce (veya bölgenizde) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) ‘den sabit ve sahih olan rivayetlerle Hz. Ömer’den sabit olan rivayetleri yaz.”

Ebu Nuaym’ın Târîhu İsfahan’da kaydettiğine göre Ömer İbnu Abdilaziz, mektubu, bütün İslâm beldelerine göndermiştir.

Şu halde tedvin işinden bahseden muhtelif rivayetleri göz önüne alarak konu hakkında daha bütün bir fikre varabilmekteyiz.

Hadîslerin tedvininde Halife Ömer İbnu Abdilaziz’in bu teşebbüsünü takdir edebilmek için; Tedvin’de en büyük hizmeti geçen ve bu faaliyete ismini veren Muhammed İbnu Şihâb ez-Zühri’nin şu itirafını bir kere daha kaydetmek ister:

“Bizi bu ümera (idareciler) mecbur edinceye kadar ilmin yazılmasını uygun bulmuyorduk. (Ümerânın müdâhale ve icbarıyla bu işe girişince) hiçbir Müslümanı yazmaktan men etmemek gerektiğine inandık.”

HADİSLERİN TOPLANMASINA SEVKEDEN SEBEPLER

Hadîslerin yazılıp kitaplar halinde bir yerde toplanmasına sevkeden gerçek âmilleri daha yakından görmekte fayda var:

1. Alimlerin ittifakıyla bunlardan biri, Ömer İbnu Abdilaziz’in mektubunda da ifâde edilen husustur: **Ulemânın inkırazı ile hadîslerin yok olma endişesi**: Bu gerçekten mühim bir husustur. Her ne kadar hadîsler ferdî olarak yazılıyor idiye de çoğunlukla “Ezberlenmek için” yazılıyordu ve ezberlenince yakılıyordu veya ölürken, kendisinden yazılanların imhası tavsiye ediliyordu. Yukarıda Zühri’den kaydettiğimiz rivayet bile, hadîslerin yazılması hususunda, ilmî çevrelerdeki tereddüdü anlamaya kâfidir.

Üstelik bu dönem, siyasî çalkantıların, iç kargaşaların sıkça görüldüğü bir devredir. 95. hicrî yılında **Haccâc-ı Zâlim** tarafından öldürülen, devrin meşhur muhaddisi **Said İbnu Cübeyr**’in kaybı bile Ömer İbnu Abdilaziz’i “hadîsler kaybolacak” diye korkutmaya yeterli bir hâdisedir. Kaldı ki, aynı hâdiseler Talk İbnu Habîb’in ölümüne sebep olur, meşhurlardan Mücâhid kıl payı idamdan kurtulursa da hapse atılır.

2. Ömer İbnu Abdilaziz’in mektubuna açık bir şekilde aksetmemiş olsa bile, tedvine sevkeden ikinci mühim âmil, siyasî ve mezhebi ihtilaflar sebebiyle hadîs uydurma faaliyetlerinin artmasıdır. Bu hususu, Zühri (rahimehullah)’in şu sözleri tevsik ve teyîd eder:

“Eğer şark cihetinden gelen ve nezdimizde meçhul ve merdûd olan hadîsler olmasaydı, ne tek hadîs yazardım ne de yazılmasına izin verirdim.”

Suyûtî Hazretleri, hadîs uydurma faaliyetlerinin tedvindeki rolüne şöyle parmak basmıştır:

“Ulemanın çeşitli beldelere dağıtıldığı, Haricîlerin ve Râfızîlerin uydurma ve bidatlarının çoğaldığı bir vakitte, sünnet. Sahabe ‘nin akvâli ve fâbiî’nin fetvalarıyla karışık olarak tedvin edildi.”

TEDVİN’İN CEREBAN TARZI:

Rivayetler, Ömer İbnu Abdilazîz'in, meseleyi bir tamimle bırakmayıp, tedvîn çalışmalarını titizlikle takip ettiğini göstermektedir. Meselâ merkezde, bu işte çalışacak, hususî katipler tutulmuştur. Söz gelimi Hişâm İbnu Abdilmelik, Zühri'nin emrine iki kâtip vermiştir. Bunlar tam bir yıl boyu Zührî'nin hadîslerini yazmışlardır.

Tedvin faaliyetlerine, halife Ömer İbnu Abdilazîz (rahimehullah) bizzat katılmış, elinde defter kalem namazlara devam etmiş, namazlardan sonra teşkil edilen ders halkalarına oturarak Avn İbnu Abdillah'dan, Yezîb İbnu'r-Rakkâşî'den hadîs yazmıştır.

Tedvin sırasında, sâdece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet edilen rivayetler değil, Sahabe hazerâtından ve Tâbiîn'den rivayet edilen **âsâr** da bâzı muhaddislerce **"sünnet"** mefhumuna dâhil edilerek yazılmıştır.

Halife'nin emriyle taşrada yazılan hadîsler defterler hâlinde merkeze gönderilmekte, orada çoğaltılarak tekrar İslâm beldelerine yollanmaktaydı. Bu mühim hususu tevsik eden bir rivayet Zührî'den gelmektedir:

"Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah) Sünnet'in cem edilmesini emretti. Biz de onu defter defter yazdık. Ömer İbnu Abdilazîz (rahimehullah) üzerinde hâkimiyeti bulunan her bir yere bunlardan bir defter yolladı."

Bu yollanan defterlerin, merkezdeki aslî nüshalardan çoğaltılan tâli nüshalar olduğu muhakkaktır.

Bazı rivayetler, merkezde toplanan hadîslerin, ulemâ nezâretinde belli bir kontrolden geçirildiğini ifâde etmektedir: Ebu'z-Zinâd Abdullah İbnu'z-Zekvân anlatıyor: "Ömer İbnu Abdilazîz'in fukahâyı topladığını gördüm. Ulema ona pek çok sünnet toplamıştı. (Bunları fukahâ ile birlikte okuyor) kendisiyle amel olunmayan bir sünnet zikredilince: "Bu fazladandır, üzerine amel yoktur." diyordu."

Yukarıda, merkezden taşraya gönderildiği belirtilen nüshaların bu kontrol muamelesinden sonra istinsah edilmiş olabileceği söylenebilir.

Tedvin faaliyetlerinin mühim bir hususiyeti, hadîslerin, sünen, sahîh veya müsned gibi herhangi bir tasnîf tarzında yazılmamış olmasıdır. Burada hadîsleri yazıya geçirmek, yazı ile tesbît etmek esas alınmıştır, şu veya bu tarzda şu veya bu maksada uygun olması değil. Bu sebeple, merfû, mevkut ve maktu rivayetler sahîhi, baseni ve zayıfıyla birlikte iç içe, yan yana yazılmıştır. Bunların temyîz ve tanzimi müteakip asırda tebvîb devrî'nde ele alınacaktır.

EBU BEKR İBNU HAZM'İN ROLÜ:

Medine Valisi Ebu Bekr İbnu Hazm, devrinin büyük bir hadîs âlimi olmasına rağmen Ömer İbnu Abdilazîz'in emrine icabet ederek şahsen hadîs yazdığına dâir elimizde kayıt yoktur. O, vali sıfatıyla ulemâyı bu faaliyete icbar etmekle yetinmiş olabilir. Nitekim bu işi canı gönülden benimseyip birinci derecede rol oynayan Zühri, bir Medîne âlimidir ve Ebu Bekr İbnu Hazm'ın emriyle işe başlamış olması şüphe götürmeyen bir husustur.

Tedvin işinin meyvesini tam olarak görmeye Ömer İbnu Abdilazîz'in ömrü vefa etmemiş olsa da onun devrinde tedvîn edilenlerin istinsah edilerek taşra vilâyetlere gönderilecek bir seviyeyi bulduğunu bizzat Zührî'den intikal eden bir rivayete istinaden az önce kaydettik. **Bu sebeple İslâm âlimleri, ilk tedvîn işinin Ömer İbnu Abdilazîz (rahimehullâh) zamanında, birinci hicrî asrın son yıllarında ele alındığında ittifak ederler.**

İlave bilgi için tıklayınız:

– Hadislerin bir çok raviden geçtiğini dikkate alırsak, hadislere neden güvenelim?..

* * *

Sünnet ve Hadislerin Bağlayıcılığı

Bu konuyu Kur'an-ı Kerim, hadis-i şerifler ve alimlerin görüşleri doğrultusunda ele alarak işleyeceğiz.

1. Kur'an-ı Kerim: Hz. Peygamber (asm)'a Kur'an-ı Kerim dışında(1) vahiy geldiğini gösteren ayetler vardır.

Bunlardan bazıları şunlardır:

a. Kendi içinizden size ayetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden arındıran, size Kitab'ı ve Hikmet'i talim edip, bilmediklerinizi öğreten,(2) Allah'ın kendisine Kitab'ı ve Hikmet'i bildirdiği,(3) ifade edilen ayetlerde, Hz. Peygamber (asm)'a Kitab ile beraber bir de Hikmet'in verildiği anlaşılıyor.

Atıf, ma'tufa hem benzerlik hem de muğayeretlik/aykırılık manasını taşımaktadır. Bu itibarla, Kitab'tan kasıt Kur'an-ı Kerim olduğuna göre Hikmet'in başka bir şey olması lazım. Bunun da sünnet olma ihtimali hepsinden önce gelir.(4) Atıftan ma'tufa olan farklılığı bu benzerlik noktası ise ikisinin de Allah'ın bildirmesiyle olmasıdır ki ikisinin de kaynağı vahiydir.(5)

b. "Hatırlayın ki, Allah size iki taifeden birinin sizin olduğunuzu vaat ediyordu. Siz de kuvvetsiz olanın sizin olmasını istiyordunuz."(6) ayetinde belirtilen vaat, önceden Müslümanlara verilmiş ama ne olduğu ayette bildirilmemiştir. Bu da başka bir vahiyle haber verildiğinin delilidir.

c. "Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir şey söylemişti. Fakat eşi bu sözü başkalarına haber verip, Allah da bunu Peygamber'e açıklayınca, Peygamber bir kısmını bildirip, bir kısmından da vazgeçmiştir. Peygamber bunu ona haber verince eşi, "Bunu sana kim bildirdi?" dedi. Peygamber, "Bilen, her şeyden haberdar olan Allah bana haber verdi" dedi."(7) ayeti açıkça Kur'an dışında vahiy olduğunun delilidir. Zira verilen sırrın ifşasına dair bir açıklama Kur'an da olmadığı halde Hz.Peygamber (asm) bunu bilmektedir. Öyleyse bunu kendi kendine bilemeyeceğine ve Allah'ın bildirdiği ifade edildiğine göre, Kur'an içine girmemiş bir vahyin varlığı açıkça ortaya çıkmaktadır.

2. Hadis-i şerifler:

a. Mikdad b. Ma'dikerib'in rivayetine göre Resulullah (asm), şöyle buyurmuştur: "...**Bana Kitab ve onunla beraber onun gibisi verildi.**"(8)

b. Kudsî Hadisler: (9) Bu tür hadislerde geçen, "Resulullah (asm), Rabbinden rivayet ettiği hadiste şöyle buyurdu", "Resulullah'ın (asm), rivayet ettiği hadiste Allah Teala şöyle buyurdu" denilmesi ve hadislerin "**Ey kullarım**" diye başlaması Hz. Peygamber (asm)'e Kur'an dışında vahiy geldiğinin delillerindendir.

c.Cibril Hadisi: (10) diye bilinen meşhur hadise. Cebrail (a.s) beşer suretinde gelmiş ve bazı sualler sorarak cevap almış, Hz. Peygamber (asm) de ashabına, bunun Cebrail (a.s) olduğunu ve dini öğretmek için geldiğini bildirmiştir.

d. Hz. Peygamber'in (asm), şüphesiz Rabbim Allah, bana vahyetti,(11) ben emrolundum, nehyolundum,(12) gibi ifadeleri ve Cebrail (a.s)'ın bazı şeyleri kendisine öğrettiğini bildirmesi de,(13) Kur'an dışında vahyin varlığına açık delillerindendir.(14)

Ayrıca bir Yahudi'nin sorularına cevap veren Hz. Peygamber (asm)'in "**Aslında bunları bilmiyordum. Ancak Allah onları bana bildirdi.**"(15) buyurması da konuyu destekleyen diğer bir husustur.

3. Alimlerin görüşleri:

Ashab-ı Kiram (r.a.) Peygamber Efendimiz (asm)'in uygulamalarından, izahlarından ve ifadelerinden Kur'an dışında vahiy aldığını biliyorlardı. Bunu birçok defalar ifade etmişlerdir. Alimler de Kur'an, hadis ve ashabın ifadeleri doğrultusunda sünnetin kaynağı hakkında fikir ve beyanda bulunmuştur; hepsi olmasa bile sünnetin kaynağının vahye dayandığını ifade etmişlerdir.

Hz. Aişe (r.a) validemiz, Hz. Hatice (ra) hakkında vahiy geldiğini ifade eder ve O'na cennetten bir köşk verildiğinin bildirildiğini söyler.

Rivayetlerde geçen, Cibril, Kur'an'ı indirdiği gibi sünneti de indirdi.(16) Ayrıca komşuya iyi davranmayı, abdest almayı, namaz kılmayı, telbiyenin yüksek sesle yapılmasını, kutlu akik vadisinde namaz kılınmasını, namazların vakitlerini, ümmet-i Muhammed'in (a.s.m) gireceği cennet kapısını, seyyidü's-şüheda olan Hz. Hamza (r.a)'ın adının sema ehli tarafından levhalaştırılması(17) gibi bilgilerin Cibril (a.s) vasıtasıyla alması da Kur'an dışında vahiy olduğunu gösterir.

Tavus ise, bizzat vahiy yoluyla inmiş bulunan diyetlere dair bir yazılı metine sahip olduğunu ve zekat ve diyetle ilgili hükümlerin vahiyle geldiğini belirtir.(18)

Evzâi, "Sana Resulullah (asm)'dan bir hadis ulaştığında sakın ha başka bir şeyle hükmetme; Çünkü Resulullah (asm), Yüce Allah'tan bir tebliğciydi." diyerek,(19) sünnetin vahye istinad ettiğini ifade etmiştir.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, bu konuda önemli açıklamaları olanlardan biri de İmam Şafii'dir.(20) Konuyu ilmüne güvendiği bir zata dayandırdığı ve kendisinin de kabul ettiği anlayışa göre Sünnet; ya vahiydir, ya vahyin beyanıdır, ya da Allah'ın kendisine tevdi etmiş olduğu bir durumdur. Bu da kendisine has kıldığı nübüvvet ve buna dayalı olarak ilham ettiği hikmete dayanır. Şu halde hangi durum esas alınırsa alınsın, Allah, insanların

Rasullah'a itaatını emretmiş, sünnetin gereği ile amel etmelerini istemiştir. Sünnet'in Kur'an'ı açıklaması, ya Allah'tan gelen Risalet yoluyla, ya ilhamla ya da kendine verilmiş "emir" ile gerçekleşir.

Aynı kanaatleri paylaşan İbn Hazm, **Sünneti, vahy-i gayri metluv** olarak ifade eder ve **vahy-i metluv** olan **Kur'an'a** uymamız gerektiği gibi, ikinci vahiy olan sünnet'e de uymamızın esas olduğunu belirtir. Zira bağımlılığı ve Allah'tan olmaları bakımından ikisi de aynıdır .(21)

Gazali Hazretleri de **sünnetin** vahye istinad ettiğini ifade ile **vahy-i gayri metluv** olduğunu belirtir.(22)

Sünnetin tamamı vahiy olarak kabul edilirse, Hz. Peygamberin (asm) nasıl Kur'an-ı Kerim'i değiştiremiyorsa, sünneti de değiştiremeyeceği anlamı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. (23)

Kur'an gibi, sünnetin de tamamı vahye istinad ediyor, anlayışı içinde, önemli bir husus ortaya çıkmaktadır. Şayet, Hz. Peygamber (asm), her hadise ve olayda, Kur'an ayeti gibi, sünnet vahyini bekliyorsa, bu durumda O'nun içtihatları, istişareleri nasıl değerlendirilecektir. Elbette vahyi beklediği zamanlar olmuş, ama hayatın her safhasını böyle düşünmek ve değerlendirmede bulunmak bizi sıkıntıya sokacaktır.

İşte bu gibi durumlar bazı alimleri, sünnetin tamamının değil de bir kısmının vahye, bir kısmının da içtihat ve istişare gibi durumlara dayandığı kanaatine sevk etmiştir.

Mesela İbn Kuteybe, sünnet'in kaynağını üçe ayırarak şöyle der.

a) Cebrail'in Allah'tan getirdiği sünnet.(24)

b) Allah'ın Resulüne (asm) bıraktığı; re'yini açıklamasını istediği sünnet.(25)

c) Resulullah (asm)'ın, bize âdab için kıldığı sünnet. Bunlar yapıldığında sevap alınıp, terkinde ise ceza olmayan sünnettir.(26)

Benzer görüşü benimseyen Hanefilerden Serahsi, Hz. Peygamber (asm)'ın, re'y ve içtihat sonucu ulaştığı neticelerin, vahiy mesabesinde olduğunu belirtir:

Vahiy iki kısımdır:

1. Zahir vahiy: Bu da üçe ayrılır.

a) Melek lisaniyla gelen, kulakla algılanan ve Allah'tan geldiği kesin bilinen vahiy. Bu kısım Kur'an vahyidir.

b) Kelamsız, melek tarafından yapılan işaretle Hz.Peygamber (asm)'e açıklanan vahiydir. (27)

c) İlhamdır. Bu da, Resulullah (a.s.M)'ın kalbinin en ufak bir kuşkuya mahal kalmayacak şekilde ilahi te'yide mazhar olmasıdır. Onun kalbine bir nur doğar, meselenin hükmü açıkça belli olur.

2. Batınî vahiy: Buna “ma yüşbihu’l-vahy” diyen Serahsi, Resulullah’ın (asm), re’y ve içtihadı sonucu ulaştığı hükümler olduğunu söyler. O’nun hata üzere bırakılmaması, devamlı vahyin kontrolünde olması gibi hususlar, bu kısımdan olan hükümleri de vahiy mesabesinde kılmaktadır. Ümmetten diğerlerinin içtihadı ise, yanılma ihtimallerinin olması ve bu yanılmalarının vahiyle düzeltilme imkanı bulunmaması sebebiyle Hz. Peygamber (a.s.m)’in içtihadı mesabesinde değildir.(28)

Serahsi’nin bu açıklaması neticede Hz. Peygamber (asm)’in bütün davranışlarının vahye dayandığı O’nun tashihinden geçtiği anlamına gelmektedir. Zira, Hz. Peygamber (asm)’in davranışı veya sözü ya doğrudur, ya da yanlıştır. Hayatı boyunca düzeltilmişse tamam. Aynen kalmışsa onun doğru olduğu ortaya çıkar. Zira yanlışın Allah tarafından devam ettirilmesi mümkün değildir.

Şatibi ise şöyle der:

Hadis ya saf Allah’tan gelen bir vahiydir, ya da Hz. Peygamber (asm) tarafından yapılmış bir içtihattır. Ancak bu durumda onun içtihadı Kitap ya da sünnetten sahih bir vahye dayandırılmış ve onun kontrolünden geçmiştir. Hz. Peygamber (asm)’in içtihadında hata yapabileceği görüşü benimsense bile, o asla hatası üzerinde bırakılmaz, derhal tashih edilir. Sonunda mutlaka doğruya döner. Dolayısıyla ondan sadır olan hiçbir şeyde hata ihtimali yoktur.(29)

Bu ifadelerden hareketle diyebilir ki, sünnetin tamamı vahiydir, diyenler pek de ifrat etmiş olmuyorlar. Zira, neticede sünnetin tamamı vahyin kontrolünden geçiyor, ya ibka ediliyor ya da tashih ediliyordu. Yani vahyin kontrolüne girmemiş bir uygulamanın varlığını kabul edemeyeceğimize göre netice olarak hepsinin vahye dayandığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Ancak sünnetin tamamının vahye dayandığını söylerken bununla Rasulullah (asm)’in devrinde tesbiti yapılan ve bize kadar sahih olarak gelen sünnetleri kastettiğimizi de belirtelim.

4. Vahyi Takrirdir

Sünnet’i tarif ederken bir kısmının da takriri sünnet dediğimiz, Hz. Peygamber (a.s.m) huzurunda yapılıp da gördüğü veya duyduğu halde susması veya tasvip buyurmasıdır.(30) Yani Ashabı Kiram gerek önceki Cahiliye döneminden kalma bazı uygulamaları, gerekse kendi anlayış ifadeleri olarak yaptıkları konuşma, davranış gibi hususlardan birini Hz. Peygamber (asm), gördüğünde veya duyduğunda onları bazen düzeltiyor, bazen değiştiriyor, bazen da seslenmiyordu. Ashabı Kiram O’nun bu susmasını tasvip olarak değerlendiriyordu. Zira ümmetin yaptığı bir hatayı aynen bırakması, Hz. Peygamber (asm) adına uygun olmazdı. Bu sebeple O’nun susmaları bile o fiil veya sözün yanlış olmadığı anlamına geliyordu.

Ashab (r.a), Hz. Peygamber (asm)’in kontrolünde olduğu gibi, Resulullah (asm) da İsmet sıfatının(31) bir gereği olarak, devamlı vahyin kontrolü altındaydı. Dolayısıyla O’nun hatasının düzeltilmeden bırakılmayacağı(32) ve bu uyarının da geciktirilmeden hemen yapılacağı(33) bilinmelidir. Bu özelliğiyle Hz. Peygamber (asm) bütün insanlardan ve içtihadı ehil olanlardan ayrılmaktadır.

Daha peygamber olarak görevlendirilmeden önce bile bazı davranışlarından dolayı ikaz edildiği bilinmektedir.(34)

Bir defasında, Kureyş çocukları ile oyun oynarken izarını çıkarıp taş taşımak istemiş, ancak bu durumdan şiddetle men edilmiştir. Yine zemzem kuyusunun tamiri için amcası Ebu Talib'e yardım maksadıyla izarını çıkarıp üzerine taşı koymak istemiş, fakat baygınlık geçirmiştir. Kendine geldiğinde ise, üzerinde beyaz elbise olan birinin örtünmesini istediğini söylemiştir.(35)

Vücudunun görülmesi uygun olmayan hususlar için muhafaza edildiği gibi, o günün toplumunda görülen bazı nahoş uygulamalardan da korunmuştur. Kendi ifadesiyle, düğün gibi yerlerde yapılan oyun ve eğlencelere bakmak istemiş, ancak onları duyamamış ve uyuya kalmış, ondan sonra da peygamberlikle vazifeleninceye kadar kötülüğe bulaşmamıştır.(36)

Henüz peygamber değilken ve ümmetine ve insanlığa örnekliği kesin olarak belirtilmemişken, böyle koruma altında olan bir zatın, bütün yönleriyle ümmetine ve insanlığa nümune olduğu bir dönemde muhafaza edilmemesi, hatalı ve eksik bir durum varsa düzeltilmemesi(37) düşünülebilir mi?

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bunun misallerini görmekteyiz. Hz. Peygamber (asm) vahyi muhafaza için endişe etmiş, ancak Allah Teala, buna mahal olmadığını bildirerek endişesini gidermiştir.(38)

İnsanların hidayete gelmeleri, Allah'ın emrine uymaları hususunda O'nun vazifesinin yalnız tebliğ olduğu, vahyin ancak Allah'ın dilemesiyle olacağı, sonucu Allah'ın dilemesine bağlı olduğu(39) gibi hususlarda uyarılmış; mağfiret dilediği amcası Ebu Talib hakkında, ikaz edilerek dua etmekten men edilmiştir.(40)

Diğer taraftan, Uhud Savaşı'ndan sonra düşmanlarına lanette bulunmaktan(41) ve Hz. Hamza (r.a)'a yapılan muamelelerden sonra müsl'e yapmamak arzusunun(42) da vazgeçirilmiştir.

Ayrıca, Bedir Savaşı'nda elde edilen esirlerle ilgili fidye karşılığı salıverilme fikrinden dolayı uyarılmış,(43) münafıklarla ilgili onları kazanma arzusuyla yaptığı uygulamadan men edilmiş(44), esirlerin arzusu için Allah'ın helal kıldığı şeyi kendine haram kılması sebebiyle de ikaz edilmiştir.(45)

Bu ve benzeri ayetler Hz. Peygamber (asm)'ın yaptığı bazı tasarruflarının rızayı İlahi'ye muvafık olmadığı durumlarda tashih edildiğinin açık göstergeleridir. Allah Teala, O'nu, önce muhayyer bırakıyor ve içtihat etmesini, ashabıyla istişare eylesmesini istiyor. Sonuçta Allah'ın rızasına uygun ise öylece kalıyor, değilse tashih ediliyordu. Nitekim, önce müşrik çocuklarının babaları hükmünde olduğunu beyan edip, sonra cennetlik olduklarını söylemesi, ilk önceleri kelerin, meshe uğramış Yahudiler olduğunu söylemesi sonra bu görüşünden vahyin uyarısıyla vazgeçmesi, kabir azabı hakkındaki görüşün Yahudi fitnesi olduğunu söyledikten sonra, vahyin uyarısıyla kabir azabının varlığını beyan edip, dualarında ondan Allah'a sığınması gibi hususlar,(46) Kur'an vahyi dışında da kendisinin uyarılıp tashih edildiğini göstermektedir.

İşte Resulullah (asm)'in huzurunda yapılan veya haberdar olduğu bir fiil, hareket veya sözü yanlış olarak devam ettirmesi mümkün olmadığı ve bu tür takriri sünnetin ümmet için örnek olması kesin olduğu gibi, Allah'ın huzurunda Resulullah (asm)'in yaptığı davranış ve fiillerin de yanlış olarak devam etmesi söz konusu değildir ve bütün hayatı boyunca ondan sudur eden her şey daha da evleviyetle bizim için örnektir.

Şu halde, Alim, Habir, Semi, Basir, Hakim olan Allah (c.c), Peygamber Efendimiz (asm)'den sadır olan her türlü söz, fiil ve davranışı ya tashih etmiştir, ya da aynen devam ettirmiştir. Bu dokunmayıp devam ettiği şeylere ister Hanefi ulamasının dediği gibi **batınî vahiy** diyelim,(47) isterse **takriri vahiy** diyelim, neticede Hz. Peygamber (a.s.m)'in sünnetinin vahye dayandığını ifade edebiliriz.

Bundan hareketle, Hz. Peygamber (asm)'in içinde bulunduğu toplumun bazı örf ve adetlerini aynen devam ettirmesi, Allah'ın kontrolünden geçtiği ve bir nevi **vahiy takriri** olması sebebiyle, onlara sadece birer adet ve gelenek olarak bakmanın doğru olmayacağını düşünüyoruz. Zaten o uygulamaların temelden Hz. İbrahim (a.s) veya başka peygamberlere dayandığını önceden ifade etmiştik.

Şu halde Hz. Peygamber (asm)'in sergilediği davranış ve hareketler, aynıyla Cahiliye de bulunsa bile, yanlış olsaydı, mutlaka vahiy tarafından tashih edilecekti. Tashih edilmeyenler ise tasvip edilmiş demektir denilebilir.

Peygamber Efendimize İtaat ve İttiba ile ilgili Ayetler:

- 1) -(Ey Muhammed! Onlara) Deki: “Allah’ı seviyorsanız, bana tabi olunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın...”(Al-i İmran / 31)
- 2)-(Ve yine) de ki: “Allah’a ve Rasule itaat edin; eğer yüz çevirirlerse, şüphesiz Allah kafirleri sevmez.” (Al-i İmran / 32)
- 3) -“Allah’a ve Peygambere itaat edin ki rahmet olunasınız.” (Al-i İmran /132)
- 4 Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygambere ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin...” (Nisa / 59)
- 5)-“Her kim Allah’a ve Peygambere itaat ederse,” (Nisa / 69)
- 6)-“Her kim o Peygambere itaat ederse, Allah’a itaat etmiş olur.” (Nisa / 80)
- 7) -“Ey iman edenler! Allah’a ve Rasulüne itaat ediniz....” (Enfal / 20)
- 8) -“Allah’a ve Rasulüne itaat edin ve birbirinizle çekişmeyin...” (Enfal / 46)
- 10) -“Oysa aralarında hüküm vermesi için Allah’a ve Peygamberine davet olunan mü’minlerin sözü ise, “işittik ve itaat ettik” demeleridir...” (Nur / 51)
- 11) -“Kim, Allah’a ve Peygamberine itaat eder ve O’ndan korkar, sakınırsa, işte kurtuluşa erenler de bunlardır.” (Nur / 52)
- 12) -“(Ey müslümanlar!) Namazı dosdoğru kılın; zekatı verin ve Peygambere itaat edin ki rahmet olunasınız.” (Nur / 56)

13) -“İçinizden kim Allah’a ve Rasulüne itaat eder ve salih amel işlerse,...” (Ahzab / 31)

14) -“...kim Allah’a ve Rasulüne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur.” (Ahzab / 71)

15) -“...Peygamber size neyi verirse, onu alın; neden sizi nehyederse, ondan da sakının...” (Haşr / 7)

16) -“Allah’a itaat edin; Rasüle de itaat edin.” (Teğabun / 12)

DİPNOTLAR:

1. **“O kendilğinden konuşmaz. Onun konuşması ancak, bildirilen bir vahiy ile dir.”** ayetinden kastedilenin yalnız Kur’an olduğu söyleniyorsa da, sünneti de ihtiva ettiğini belirten alimlerimiz vardır. Mesela, Elmalılı bu ayeti “O, yani Kur’an veya Onun nutku ancak bir vahiydir. Başka türlü söylenemez. Yalnızca vahyolunur.” diye tefsir ederek Sünnetinde vahiy edildiğine işaret etmiştir. (Yazır, Hak Dini VII, 457); Krş. Kurtubî, Tefsir, XVII,84-85; Aydınlı, Abdullah, Sünnetin Kaynağı Hakkında, Din Öğretimi dergisi, Sayı 37, Ank, 1992, s.48; Kırbasoğlu, Sünnet, 236 vd.
2. Bakara, 48; Ali İmran, 164.
3. Nisa, 113; Cuma, 2.
4. Hikmet’ten kastın sünnet olduğunu söyleyenler için bk. Hasan el-Basrî, Katade, Yahya b. Kesir, (Suyuti, Miftahu’l-Cenne, s.23); İmam eş-Şafii, er Risâle, 32,78,93.
5. Kur’an ve Sünnet’in vahiy olması, aralarındaki farkın ne olduğu sorusunu akla getirmiştir. Aralarında mahiyet farkı olmadığı bu ayetten anlaşılıyor. Ancak biri **vahy-i metluv**, diğeri **vahy-i gayri metluv**dur. Suyuti bu hususu şöyle özetler: Allah’ın kelamı iki kısımdır. Allah Cibriye, “Peygamber’e Allah sana şunu şunu emrediyor, de.” Buyurur. Cibriye’de muradı İlahiyi anlar ve Peygamber’e iletir. Bu aynen bir hükümdarın güvendiği birisini kendi namına elçi olarak tebasına göndermesi ve elçinin de hükümdarın arzusunu kendi ifadesiyle iletmesi gibidir. Diğeri ise Allah Cibriye’ye “Peygamber’e git ve şu kitabı ona oku” buyurur. O da aynen harfi harfine ona okur. İşte Kur’an vahyi ikinci kısma, sünnet vahyi birinci kısma benzemektedir. Bu yüzden Sünnetin manasıyla rivayetinin de caiz olduğunu söyler. Suyuti, el-İtkân, I,45; bk, Subhi es-Salih, Hadis İlimleri, s.261-262; Karaman, Hadis Usulü, s.9-10.
6. Enfal, 7.
7. Tahrim, 3.
8. Hadisin başında, Kur’an’da bulduğumuzu alırız, onda olmayanı almayız diyecek bir takım insanların geleceğinin bildirilmesi, sonra da sünnetin verildiğinin belirtilmesi konumuz açısından önemlidir. bk. Ebu Davud, Sünne, 6.
9. Kudsi, ilahi veya rabbani, adıyla ifade edilen bu hadisler, Allah’a (c.c) nisbetle söylenmiştir. Hem lafzı hem de manasının Allah’a ait olduğu veya aynı diğer hadisler gibi manası Allah’tan, lafzı Peygamberimiz (asm)’den olduğu ancak ümmetin dikkatini çekmek açısından böyle ifade edildiği gibi anlayışlar vardır. bk. El-Hadis, ve’l-Muhaddisun, s.18; Kavaidu’t-Tahdis, s.64 vd.
10. bk, Buhari, İman, 37; Müslim, İman, 1; Ebu Davut, Sünnet, 16; Tirmizi, İman,4.
11. Müslim, Cennet, 63-64; bk, Aydınlı, Sünnetin Kaynağı, s.50-51; Toksarı, Sünnet, s.98-99; Ebu Davud, Edeb, 48.
12. Müslim, İman, 32-36; bk, el-Münavî, Feyzu’l-Kadir, VI, 289-290.
13. Örnek için bk, Müslim, Cenaiz, 1; Tirmizi, İmam, 18; Cihad, 32.

14. Bazı arařtırmacılar, vahy ifadesinin geçtiđi hadisleri, mana ile rivayet edildiđinden, genel olarak hadislerin vahyedildiđine delil teřkil etmeyeceđini iddia etse bile (Erul, Būnyamin, İslamiyat, C.1, s.1, s.55 vd.) bir bařka makalesinde, Yūce Allah'ın Kur'an dıřında, Hz. Peygamber (asm) ile iletiřim içinde olmadıđını sōylememiz mōmkōn deđildir. Diyerek, Rasulullah (asm)'in tebliđ, talim, tezkiye ve beyan ile gōrevlendirildiđini sōyler. Ancak buna Hikmet demenin daha dođru olacađını sōyler. (Erul, Būnyamin, İslamiyat, C.III, s.1., s.184.
15. Mōslim, Hayız, 34.
16. Buhari, Nikah, 108.
17. Sırasıyla bk, Suyuti, Miftah, 29; Mōsned, II, 85,160; Buhari, Edeb, 28; Mōslim, 1,140; Ebu Davud, Menasik, 24,27; Tirmizi, Hac, 14; Ebu Davud, Salat, 2; Buhari, Bedu'l-Halk, 6; Ebu Davud, Sūnnet, 9; Mōsned, I, 191; İbn Hiřam, Sire, III, 101-102.
18. Suyuti, Miftah, 29.
19. Abdōlđani Abdōlhalik, Hucce, 337; Sūnnet'in vahye dayandıđı hususunda icma olduđu sōylenir. bk, a.e., s.338; Hasan b. Atıyye'nin de Sūnnet'in Kur'an gibi vahye dayandıđını sōylediđi rivayet edilir. Darimi, Mukaddime, 49.
20. Vahyi Metluv Kur'an, vahyi đayri mevlut sūnnet tir diyen řafii hazretleri, Sūnnetin Kur'an'ı Kerim'de geçen "hikmet" olduđunu sōyler. (er-Risale, 3-4,10; el-Ümm, V, 127,128.)
21. İbn Hazım, el-İhkam, 93; Krř. Kırbaođlu, Sūnnet, s.260-261.
22. Gazali, Mustasfa, I, 83; Hattabi'nin de aynı kanaatte olduđu hk. bk. Hattabi, Mealimu's-Sūnen, V, 10.
23. Çakan, İ.Lütfi, Hadislerde Görōlen İhtilaflar ve özōm Yolları, İst, 1982, s.96.
24. Bir kadının teyzesiyle ve halasıyla aynı nikah altında bulunamayacağını ifade eden hadis bu kabildendir. Buhari, Nikah, 27; Mōslim, Nikah, 37-38.
25. İpek elbise giymek haram olduğu halde, hastalığından dolayı Abdurrahman b. Avf'a (r.a) Hz. Peygamber'in mōsaade etmesini misal verir. bk. Buhari, Cihad, 91; Libas, 29; Mōslim, Libas, 24-26.
26. İbn Kuteybe, Ebu Muh. Abdullah, Te'vilu Muhtelifi'l-Hadis, Beyrut, 1972, s.196 vd.
27. Ruhu'l-Kudōs kalbime üfledi, gibi ifadeler bu kabilden vahiydir. İbn Mace, Ticaret, 2; Beyhaki, Sūnen, VII, 76; Suyuti, Miftah, 30.
28. Serahsi, řemsuddin, Usulü's-Serahsi, Beyrut, 1973, II, 90-96.
29. řatıbi, Muvafakat, IV, 19; Benzer görōřler için bkz, Abdōlđani, Hucce, s.334 vd.
30. bk, Aydınlı, İstilah, 148; Ayrıca bk. Buhari, İ'tisam, 24.
31. Peygamberlerin sıfatlarından olan ismet, Onların kōfūrden, Allah'ı bilmemekten, yalan sōylemekten, hata etmekten, yanılığya dōřmekten, ihmalden, şeriatın tafsilatını bilmemekten uzak olduğu, bunlardan masum bulunduğu demektir. Hata üzere devam etmelerinin de mōmkōn olmadığı anlamındadır. bk, Gazali, Mustasfa, II, 212-214; Sābūni, Maturidiyye Akāidi, trc. Bekir Topalođlu, Ank. 1979, s.212-212; Yazır, Hak Dini, IX, 6357; Abdōlđani, Hucce, 108 vd.
32. Serahsi, Usul, II, 68.
- 33 Sabuni, Maturidiyye, 121; Abdōlđani, Hucce, s.222; İbn Teymiyye'nin Peygamberlerin hata üzere bırakılmayacağı görōřü için bkz. Abdōlcelil İsa, İctihadü'r-Rasöl, Mısır, ts. S.33.
34. Allah'ü Teala'nın, O'nu (a.s.m) Cahiliye pisliklerinden muhafaza etmesi hk. bk. İbn sa'd, Tabakat, I, 121; Ebu Nuaym, Delāil, I, 129; Beyhakī, Delāil, I, 313.
35. Ebu Nuaym, Delail, I, 147; Ayrıca bkz, Buhari, I, 96; Mōslim, I, 268; Beyhaki, Delail, I, 313-314.

36. bk. Taberi, Tarih, II, 196; Ebu Nuaym, Delail, I, 143; Beyhaki, Delail, I, 315; Bir defasında O'nu (a.s.m) zorla bir eğlenceye götürmüşler, ancak O kaybolmuş, daha sonra ortaya çıkınca demiş ki; Beyaz ve uzun boylu bir adam bana; "Ey Muhammed! Sakın o puta el sürme, geriye dön" dedi. Krş. Müsned, II, 68-69; Köksal, İslam Tarihi, II, 117-121.
37. Geniş bilgi için bk. Serahsi, Usul, II, 91; Gazali, Mustasfa, II, 214; Sabunî, Maturidiyye, s.121; Abdülğani, Hucce, 221-222; Abdülcilil İsa, İctihad, s.31-33; Çakan, İhtilaflar, s.96,113; Erdoğan, Sünnet, 192 vd.
38. Kıyamet, 16-17.
39. Sırasıyla bk. Gaşiye, 21-22; Hud, 12; Kehf, 23; Kasas, 56; Yunus, 99; Şuara, 3.
40. Tevbe, 113.
41. Tirmizi, Tefsir, sure 3/12; Ali İmran, 128; Abdülcilil İsa, İctihad, s.95.
42. Hz. Hamza'nın Kulak burun gibi organları kesilmiş, ciğeri sökülmüştü. İbn Hişam, Sire, III, 101-103. Ayet için bk. Nahl, 126-127.
43. Enfal, 67-68. bk. Abdülğani, Hucce, 185.
44. Tevbe, 88, 84; bk. İbn Kesir, Tefsir, II, 378; Abdülcilil İsa, s.105.
45. Tahrim, 1-2.
46. bk. Abdülcilil İsa, İctihad, s.59-66.
47. bk. Serahsi, II, 90-91; Tehanevi, Muh.Ali b. Ali, Keşşafu İstilahat'l-Fünün, İst, 1984, II, 1523.